

Byggnadsminnesförklaring av Gammellåks, fastigheten Karsjö
1:46, Järvsö socken, Ljusdals kommun

Fråga om byggnadsminnesförklaring av Gammellåks har väckts den 3 maj 1991 av länsstyrelsen. Förslag till skyddsföreskrifter har remitterats samma datum.

Fastighetens ägare, har den 16 april 1991 skriftligen godkänt byggnadsminnesförklaring med föreslagna skyddsföreskrifter, dock med synpunkten att ytterligare två byggnader bör få uppföras inom skyddsområdet. Det rör sig om äldre ekonomibyggnader som flyttats från annan plats och som avses uppföras på platsen för tidigare befintliga uthus.

Byggnadsnämnden i Ljusdals kommun har genom beslut den 20 mars 1991 tillstyrkt förslaget till byggnadsminnesförklaring.

Riksantikvarieämbetet har under hand den 24 april 1991 godkänt förslaget till byggnadsminnesförklaring.

Länsstyrelsen konstaterar att det faktum att fastighetens ägare avser att uppföra ytterligare byggnader inom skyddsområdet inte bör föranleda jämkning av skyddsföreskrifterna. Gården har i äldre tid varit rikt bebyggd och länsstyrelsen har i princip inget att erinra mot att två tidstypiska byggnader uppförs på befintliga grunder. Det generella förbudet mot nybyggnad inom skyddsområdet bör dock kvarstå. För sådan kompletteringsbebyggelse som länsstyrelsen finner lämplig kan i stället tillstånd lämnas enligt 3 kap 14 § kulturminneslagen.

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § kulturminneslagen Gammellåks, fastigheten Karsjö 1:46 i Järvsö socken, Ljusdals kommun för byggnadsminne och meddelar enligt 2 § samma lag skyddsföreskrifter enligt bilaga 1.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar för byggnadens underhåll. Även länsmuseum kan rådfrågas.

Om särskilda skäl finns får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § kulturminneslagen lämna tillstånd till ändring av byggnadsminne.

1991-05-13

221-2359-91

Enligt 3 kap 21 § kulturminneslagen gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

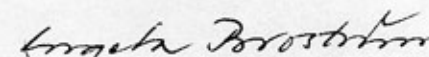
Detta beslut kan överklagas hos kammarrätten. Hur man överklagar framgår av bilaga 2.

Beslut i detta ärende har fattats av styrelsen. I beslutet deltog landshövding Lars Ivar Hising, jämte ledamöterna Marianne Ahlqvist, Jens Alvarsson, Bengt Björkman, Wallentin Lundmark, Kjell Nilsson, Eva Rennerfelt, Bernt Söderström, Birgit Wallström, Stig Zettlin samt Pär Åslund.

I den slutliga handläggningen deltog även länsråd Johny Rangrost, 1:e länsassessor Gösta Törnblom, länsarkitekt Lars-Ulrik Bergström samt antikvarie Ingela Broström, föredragande.

Lars Ivar Hising

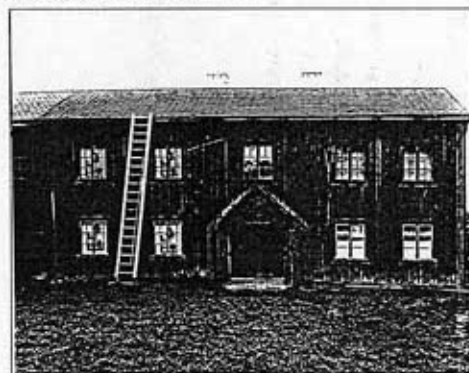

Ingela Broström

Kopia till

Riksantikvarieämbetet, delgivn
Byggnadsnämnden i Ljusdals kommun
Kulturnämnden i Ljusdals kommun
Länsmuseet
Inskrivningsmyndigheten vid Ljusdals tingsrätt
Fastighetsregistermyndigheten
Planenheten

Gammellåks
Karsjö 1:46
Järvsö socken, Ljusdals kommun

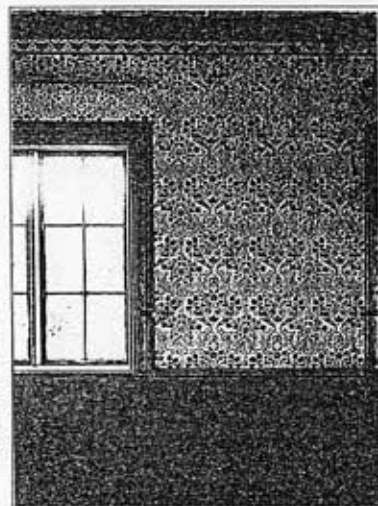
Herrstugan från söder. Foto: Nordiska museets arkiv.

Gammellåks i Karsjö tillhör de järvsögrärdar vars existens kan följas tillbaka till Gustav Vasas jordebok 1542. Vid den tiden fanns dock ingen permanent bosättning vid Låket, som platsen då kallades – ett namn som tyder på att det rörde sig om en nyodling på utmark. Först under 1560-talet kan gården beläggas som självständigt hemman under bonden Lars Persson.

Hemmanet utvecklades på mindre än hundra år till ett av de största i Karsjö med ett skattetal om drygt tolv öresland. Gårdsnamnet Låks har bestått genom tiderna, men ändrades efter en hemmansklyvning år 1825 till Gammellåks – detta för att skilja stamhemmanet från den nya hemmanslotten, Ny-låks.

Hur gårdens bebyggelse såg ut i äldre tid är inte känt. Vid 1700-talets slut förefaller dock två stugor ha funnits på gården. Den ena av dessa står i dag kvar som vardagsstuga, medan den andra revs kort efter år 1800. På dess plats byggdes en herrstuga i två våningar. Delar av den rivna stugan användes vid nybyggnaden, bland annat ett dekorationsmålade gavelröste som nu kan ses på herrstugans vind. Herrstugan byggdes samman med ett portloft som rymde färdstall i bottenvåningen och två pigkammrar på loftet. Hela längan har bevarats i oförändrat skick, både exteriört och interiört. Herrstugans inredning är av hög kvalitet med schablontapeter från 1800-talets mitt och snickerier i ursprunglig färgsättning.

Vid samma tid som herrstugan byggdes också en envårig bodlänga vid gårdsplanens västra sida samt

Herrstugan, interiör. Foto: Nordiska museets arkiv.

en långsträckt portliderbyggnad som slöt den kringbyggda gården åt söder. Portlidret flyttades från gården vid slutet av 1800-talet, när det slutna byggnadsättet uppfattades som omodernt.

Flyttningen av portlidret var ett led i den allmänna

modernisering av gården som skedde under 1880-talet. Vardagsstugan kläddes då med liggande fasspontpanel och brokvisten ersattes liksom bodlängans med ett vindfång av bräder. I vinkel med vardagsstugan uppfördes en rymlig ladugård på höga stenstolpar. Gården beboddes i detta skick fram till 1924, när den dåvarande ägaren flyttade till en nybyggd villa i byn. Den har därefter enbart fungerat som sommarbostad.

Sedan 1970-talet pågår en omfattande upprustning

av gårdens byggnader. Vardagsstugans panel har tagits ner och vindfånget ersatts av en ny brokvist. Även bodlängans dubbelbrokvist har kunnat rekonstrueras med hjälp av de spår den lämnat på fasaden. Den bortflyttade portliderbyggnaden har ersatts av en liknande byggnad från en annan gård i socknen.

Utanför gårdsfyrkanten ligger en tröskloge från 1700-talets slut, tre härbren av olika ålder samt en höladan.

Skyddsföreskrifter

Skyddsområdet omfattar del av fastigheten Karsjö 1:46 enligt situationsplan. Skyddsföreskrifterna omfattar de byggnader som markerats med nummer på situationsplanen: Vardagsstugan (1), ladugården (2), herrstugan (3), bodlängan (4), portlidret (5), höladan (7), logen (10) och de tre härbrena (6, 8, 9).

- Byggnaderna 1-4 samt 6-10 får inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör. Byggnad nr 5 får inte byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
- Ändring av byggnadernas rumsindelning eller andra åtgärder som innebär ingrepp i bärande stomme får inte göras.
- I herrstugan med tillhörande portloft (3) får fast inredning såsom golv, tak, lister, paneler, dörrar, dörr- och fönsterfoder samt eldstäder inte borttagas eller på annat sätt förändras. Befintliga ytskikt får ej borttagas, övermålas eller på annat sätt förändras.
- I bodlängan (4) får befintlig fast inredning såsom golv, tak, dörrar, lister och foder inte borttagas eller på annat sätt förändras.
- I ladugårdsbyggnaden (2) får befintlig fast inredning såsom golv, tak, dörrar, eldstad, bås-inredning etc. inte borttagas eller på annat sätt förändras.
- Byggnaderna skall i samråd med länsstyrelsen underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbete skall utföras med sådana material och metoder att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
- Skyddsområdet skall hållas i sådant skick att byggnadernas karaktär och utseende inte försvakas. Inom skyddsområdet får ytterligare byggnader inte uppföras utan länsstyrelsens tillstånd.

